

ความเชื่อ.....ของชาวอีสาน "คะลำ "

นำเสนอเมื่อ : 19 ก.ย. 2552

ชนเผ่าไทยลาวหรือชาวอีสาน มีระเบียบการปกครองบ้านเมืองซึ่งเป็นมรดกตกทอดมาจากโบราณ เป็นความเชื่อดั้งเดิม ไม่ปรากฏว่ามีประมวลกฎหมายใดๆ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ก็ได้กฎเกณฑ์ธรรมะจากพระพุทธศาสนาเข้ามาเป็นแนวทางการปฏิบัติอีกอันหนึ่ง ใครไม่ปฏิบัติตามก็จะถูกลงโทษ หนักๆ เขาก็จะไม่คบค้าสมาคมด้วย เห็นการลงโทษทางสังคม นอกจากฮีต ๑๒ คอง ๑๔ ซึ่งเป็นแนวปฏิบัติแล้ว ยังมีขอรหัสอีกคือ คะลำ หรือ กะลำ หรือ ขะลำ ซึ่งสมัยก่อนเขามีการบอกสอนลูกหลานรับช่วงกันมาเป็นขวงๆ อายุคนโดยไม่จำเป็นเสียเวลาอธิบายเหตุผล ปัจจุบันนี้อาจมีคนรู้จักจดจำหรือปฏิบัติตามเป็นส่วนน้อย

กะลำ ๑ เป็นคำห้าม แปลว่า สิ่งต้องห้าม

กะลำ ๒ เป็นคำกิริยา แปลว่า เว้น (อย่างว่า อันไหนเห็นว่าบ่ดีก็ กะลำ ซะ)

กะลำซ่าซอย เป็นคำวิเศษณ์ แปลว่า นอกจริตนอกรอย ทำตามใจชอบ,ตามอำเภอใจ มะลำซ่าแซะ, มะลำมะลอย ก็ว่า

พจนานุกรมภาษาลาว โดย ดร.ทองคำ อ่อนมะณีสอน หน้า ๒๔ ให้ความหมายไว้ดังนี้

“กะลำ น. สิ่งใดที่เฮ็ดลงไปแล้วบ่ดีบ่งาม เกิดโทษเกิดภัย เกิดเสียดจัญไรแก่ตนและผู้อื่นโบราณเอิ้น กะลำ, คะลำ ขะลำ ก็ว่าอย่างว่า “หัวโลนอยากลำ หัวดำอยากเทศน์ คะลำ (พาสิด)”

สรุปความได้ว่า “กะลำ” เป็นสิ่งต้องห้ามที่ทำลงไปแล้วไม่ดีไม่งาม เกิดโทษภัย เกิดเสียดจัญไรแก่ตนและผู้อื่น โบราณเรียกว่า กะลำ, คะลำ ขะลำ ก็ว่า ตัวอย่าง หัวโลนอยากลำ หัวดำอยากเทศน์ คะลำ (พาสิด)”

คะลำเกี่ยวกับการนอน

1นอนหันหัวไปทางตาเวีนตก คะลำ (ห้ามนอนหันหัวไปทางทิศตะวันตก เพราะทิศตะวันตกเป็นทิศที่ให้ผีหรือคนตายนอนหันหัวไป)

2. เมียนอนก่อน ตื่นหลังผัว คะลำ
- 3นอนหงายเล่นดาบ นอนคาบนมเมีย เสียคมมีด คะลำ
- 4 นอนพกมีด อาวุธ หรือของมีคม คะลำ
- 5 ไม้ เขย นอนเปิง พ่อแม่นอนฮ่วมห้องลูกสาวลูกชาย คะลำ
- 6 นอนหันตื่นไปทางพระ คะลำ
- 7 ยามกินไปนอนยามนอนไปกิน คะลำ
- 8เอาเสื้อผ้าเก่ามาหนุนต่างหมอน คะลำ
- 9 นอนบ่ล้างตีน คะลำ

คะลำเกี่ยวกับการกิน

- 1 ไปป่าเ็นกันกินข้าวเสียงดัง คะลำ
- 2 ไทเฮือนเดียวกันกินบ่พร้อมกัน ผู้น้อยกินก่อนผู้ใหญ่ เมียกินก่อนผัว คะลำ
- 3 ผู้ใหญ่กินเจือกินผู้น้อย ผัวกินเจือเมีย คะลำ
- 4 กินข้าวบ่เปิดฝาก่อง บ่เก็บบ่เมียน คะลำ
- 5กินข้าวแล้วลงเฮือน เอามือเช็ดหัวบันได คะลำ
- 6เอาเจือกินให้ทาน คะลำ
- 7กินอ้าปากกว้าง แลบลิ้น เลียปาก เลียมือ กินคำใหญ่ กินเสียงดัง คะลำ
- 8ถ่มน้ำลาย คายขี้มูก เวลากิน คะลำ
- 9 กินข้าวมือซ้ายเวลากินเว้ากัน เอามือเท้าขวาเท้าซ้ายเวลากิน กินเคี้ยวบ่แหลก คะลำ
- 10กินเหมิดกินเสียง กินเกี้ยงบ่หลอ คะลำ (ห้ามกินหมดกินเกลี้ยงจนไม่มีอะไรเหลือ)
- 11 ได้กินดี อักกินผู้เดียว ได้กินชั้นบ่สงอา ได้กินป่าบ่ส่งปู่ คะลำ
- 12 กินอ้อมแล้ว บ่ล้างถ้วยล้างชาม คะลำ
- 13 กินข้าวโต โสความเพิ่น คะลำ
- 14 กินข้าวกับชิ้นจัวชิ้นควาย คะลำ (เพราะจัว ควาย เป็นสัตว์มีคุณ)

คะลำทั่วไป

- 1 นุ่งห่มผ้าทางกลับ – ไข่ดินเขี่ยเสื่อผ้า คะลำ
- 2 พันพินมือเข้ามัดข้าวมือแลงแบกของขึ้นเขื่อนหาบพินขึ้นบ้าน คะลำ
- 3 ข้ามชั้นไต้ขึ้นเขื่อน ดินเซ็ดหัวชั้นไต้ คะลำ
- 4 ฝนตกฟ้าร้องชีควายเล่น ยกมิด ยกเสียม พันไม้ คะลำ
- 5 ผ่าพิน พันไม้ ตอกไม้ กลางคีน คะลำ
- 6 แต่งคาคแต่งไถกลางคีน คะลำ
7. ตีก้อนเส้า เอาไม้เอามัดเคาะเสาเขื่อน คะลำ
- 8 ชีวัว ชีควาย หันหลังให้ทางเขา คะลำ
- 9 เอามือตีแมว ตีหมา เตะวัวเตะควาย คะลำ
- 10 ปลุกย่านางเดินบ้าน ปลุกผักอีสุ่ม หมากลิ้นหมา ผักหวานในบ้าน คะลำ
- 11 บุญมหาชาติขี่เมาเข้าวัด คะลำ ตีฆ้องตีกลอง (เว้นแต่กลองรับ) คะลำ
- 12 ไทยเขื่อนอื่นมาปิด – เปิดป้องเอี่ยม คะลำ
- 13 ปรึกษากันไปหาหมอ คนไขได้ยีน คะลำ
- 14 วันพระวันศีลก่อนนอน บ่สมมาก่อนส้า คีไฟ แม่ชั้นไต้ ผักตูในวันศีล คะลำ
- 15 เล่นหมากสุก หมากสะกา ในเขื่อนคนบ่ทันตาย คะลำ
- 16 โยนกะบุง กะต่า ฟาดเสียม กะดั่ง กะเบียนขึ้นเขื่อน คะลำ
17. วัดโตคนไข เพื่อตัดโลงให้คนไขเห็นหรือได้ยีน คะลำ
18. เอาเชิงผ้าขึ้นเซ็ดหน้า คะลำ
- 19 ฝนมีดพรา หอก ดาบสิ่ว ขวาน และปัดเขื่อนยามกลางคีน คะลำ
- 20 ของต่ำไว้สูง ของสูงไว้ต่ำ คะลำ
- 21 ทูบตี เตะ ถีบ ม้างเขื่อน เพชาน คะลำ (ห้ามทูบตี เตะ ถีบ รือ ฟังบ้านเรือน)
- 22 เว้าพันตัว หัวพันเพิ่น คะลำ (ห้ามพูดเสียงดังเกินตัว เวลาหัวเราะก็หัวเราะดังกว่าคนอื่น)
- 23 ปากก่อนกวาน ขานก่อนเจ้า คะลำ (ห้ามพูดก่อนกวานบ้าน(ผู้ใหญ่บ้าน)และรีบขานรับก่อนเจ้านาย)
- 24 ตัดคอนฮอนชื้อ คะลำ (ห้ามตัดคอนและรอนชื้อบ้านเรือน)

25 ตักน้ำมือเช้า ต่ำข้าวมือแลง คละล่า

26 เอาล้อเกวียน ดินเกวียนที่หักแล้วไปสองดินบันได คละล่า

27. คละน้ำ กินต่อน คละล่า (เข้าทำนองเกลียดตัวกินไข่ เกลียดปลาไหลกินน้ำแกง)

28 เพินบ่เอ็นโตซาน เพินบ่วานโตช้อย คละล่า

29 บ่อนเข็ดบ่ยาละล่ำบ่ย่าน คละล่า

30 ใส่บาตถามเจ้าหัว คละล่า (ห้ามถามพระเวลาใส่บาตร)

31 ชั่งออยซอน นอนสูบยา คละล่า

32 อยู่ทุ่งสานรืออยู่ดีถามหอม คละล่า(อยู่ทุ่งนาห้ามสานพัด อยู่สุขสบายห้ามถามหาหอม)

33 ฮากไม้สอนขวาน คละล่า (ห้ามรากไม้สอนด้ามขวาน)

34 ไร่ขอนหาชีเขียบ คละล่า (ห้ามพื้นฝอยหาตะเขียบ)

35 เอ็ดต่างลี ชี้ต่างเซามีแสง คละล่า (ห้ามทำงานหลบๆ เลียงๆ และนั่งชี้เพื่อจะได้มีเวลาพักเหนื่อย)

36 ชี้คั่นคากจาแบกขอนยาง คละล่า (คางคกพูดสาวหาว่าตนแบกขอนยางได้ไม่ดี)

37 ดีเหล็กต่อหน้าข้าง คละล่า

38 ดันผีให้ลูก ปลูกผีให้หนึ่ง คละล่า

39 หมาเข้าบ้านบ่ต่อมหาง คละล่า

40 ย้ายคันแทนหา ย้ายผักตูเอือน ถูมน้ำออกบ่อ ขุดจอมปลวก ไปถมบวกหมู ปลูกเอือนกวมทาง กวมตอ คละล่า (ห้ามย้ายคันนาหนึ่ง ยายประตูบาน ถูมน้ำขับ ขุดดินจากจอมปลวกเพื่อนำไปถมปลักหมูนอน ปลูกเรือนคร่อมถนนหนทางและตอไม้)

41เอาของไซไว้ปนกับของประดับ คละล่า

42เอือนสองหลัง เอ็ดเป็นหลังเดียว คละล่าหลาย

43. ผัวเมียผิดกัน ข่มเหงกัน ด่าป้อยญาติกัน คละล่า

44 จ่ายเงินแดง แพงเงินขวาง คละล่า

45 ดีหมาซา ด่าหมาเสียด หัวชาเด็กน้อย หัวชาทุกคน คละล่า

46 เอาลูกสาวลูกชายเป็นเมียเป็นผัว เอาคนใช่เป็นเมียเป็นผัว คละล่า

47 เห็นเมียท่านท่า เห็นหน้าทำยง คละล่า (เห็นภริยาคนอื่นแล้วทำทาย พอเห็นหน้าเจ้าตัวเขาถึงทันที
ไม่ตี)

48 หัวโล้นอยากล่า หัวดำอยากเทด คละล่า

49 เล่นเจ้าหัว เล่นผัวเพิ่น คละล่า (ห้ามเป็นชู้กับพระสงฆ์ และเป็นชู้กับสามีหญิงอื่น)

50 บวดเป็นชี หนีจากบ่อน คละล่า (บวชเป็นชีแล้วหนีจากวัดที่บวชไปอยู่วัดอื่น)

51 ความลับไปสู่ถึงสอง คะลำ (ห้ามนำความลับไปเล่าให้รู้ถึงสองคน)

52 นาสองเหมือง เมืองสองท้าว ย้าวสองเขย คะลำ (ห้ามทำนาที่มีร่องน้ำสองร่อง ประเทศหนึ่งห้ามมีผู้ปกครองสองคน ห้ามลูกเขยสองคนอยู่รวมหลังคาเรือนเดียวกัน)

53 หมึงสองฝัว เจ้าหัวสองวัด คะลำ

ขอบคุณบทความดีๆจาก

เวบวัฒนธรรม ประเพณีวิถีอีสาน

คะลำเกี่ยวกับการไปการมา

1 ฝัวไปล่าสัตว์ใหญ่ เมียอยู่บ้านทุ่งขึ้นแดง คะลำ

2 ไปจอบพังเขาเว้าพันทวนวันกัน คะลำ (ห้ามไปแอบพังเขานินทาว่าร้ายกัน)

3 ไปเอาบุญกายบ้าน บัญแสงบุงาย คะลำ (ไปงานบุญหมู่บ้านอื่น แล้วไม่ยอมกลับบ้านเรือนของตนก่อนคอยไปต่อ และไม่รู้ว่าเวลากินข้าวเขาข้าวเย็น)

4 ฝัวไปทางไกล เมียอยู่บ้านตัดผม ทัดดอกไม้ คะลำ

5 ไปใส่เนื้อเอ็นชื้อมัน คะลำ (ห้ามออกซื้อสัตว์ขณะที่เกี่ยวล่าสัตว์)

6 ไปบ่ลา มาบ่คอบ คะลำ **คะลำเกี่ยวกับการยืม**

1 ยืมคร่อมเตาฮ่าง คะลำ

2 หมึงยืมเยี่ยว คะลำ (ห้ามผู้หมึงยืมเยี่ยว)

3 ผู้น้อยยืมใกล้ผู้ใหญ่ คะลำ (ห้ามผู้น้อยยืมใกล้ผู้ใหญ่)

4 เขยยืมใกล้เจ้าโคตร คะลำ (ห้ามลูกสะใภ้และลูกเขยยืมใกล้เจ้าโคตร)

คะลำเกี่ยวกับการย่าง (เดิน)

1 ย่างข้ามตัวคน คะลำ

2 ย่างข้ามพาข้าว คะลำ

3 ผู้น้อยย่างใกล้ผู้ใหญ่ ไภ้ เขยย่างใกล้เจ้าโคตร คะลำ

4 ขึ้นเขื่อนบ่ล้างตีน ย่างที่บดินขึ้นขึ้นบันได ย่างเทิงเขื่อนตแสง ย่างลากตีน คะลำ

5 เมียย่างเอาผ้าเอาสิ้นปัดป้ายฝัว คะลำ

6 ย่างก่อนเจ้าหัว (พระ) เหยียบเงาเจ้าหัว คะลำ

7 นุ่งผ้าตะเตียว ย่างผ่านหน้าเจ้าโคตร คะลำ

คะลำเกี่ยวกับการนั่ง

- 1 นั่งหย่อนขาไกวขาเทิงเขื่อนสูง คะลำ
- 2 ผู้น้อยนั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ โภ้หรือเขยนั่งสูงหรือนั่งขาไขว่ห้างต่อหน้าเจ้าโคตร คะลำ
- 3 ผู้หญิงนั่งขัดสะมาธ คะลำ (นั่งขัดสมาธิ)
- 4 นั่งขัดสมาธเวลาฟังเทศน์ นั่งฟังเจ้าโคตรบอกสอน คะลำ
- 5 นั่งตันประตู นั่งตันขันได่ นั่งหมอน นั่งกลางผู้เฒ่า คะลำ
- 6 ผู้หนึ่งนั่ง ผู้หนึ่งยืนโอบล้อมกัน คะลำ
- 7 นั่งเทิงหัวบ่อนนอนของตน หรือของผู้อื่น คะลำ

ความหมายของคำว่า คะลำ

คำ “คะลำ” หรือ “กะลำ” หรือบางท้องถิ่นเรียก ขะลำ ซึ่งมีความหมายตามพจนานุกรมภาษาดั้งเดิม ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๓๗ หน้า ๑๖ ว่าไว้ดังนี้